

ВІДГУК

офіційного опонента

начальника кафедри іноземних мов Національної академії
Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького,
доктора педагогічних наук, професора **БЛОЩИНСЬКОГО Ігоря Григоровича**
на дисертаційне дослідження **ТУРІЦИНОЇ Олени Миколаївни**
на тему: **«Формування крос-культурної компетентності
бакалаврів з міжнародних відносин»,**
подане до захисту в разову спеціалізовану вчену раду
Національного університету біоресурсів і природокористування України
на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки»

Актуальність обраної проблематики виконаної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. Дисертація Олени Миколаївни Туріциної присвячена актуальній педагогічній проблемі – формуванню крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин. Актуальність питання підготовки висококваліфікованих фахівців з міжнародних відносин набуває особливого значення в контексті активної участі України у міжнародних політичних, економічних і безпекових процесах, розвитку партнерства з Європейським Союзом, міжнародними організаціями та інституціями. Поглиблення міжнародної взаємодії зумовлює підвищення вимог до професійної компетентності майбутніх фахівців, їхньої готовності до міжкультурної комунікації. Формування крос-культурної компетентності як важливої складової професійної підготовки бакалаврів з міжнародних відносин набуває особливого теоретичного й практичного значення. Однак системність інтеграції крос-культурної складової в освітній процес є недостатньою. Водночас крос-культурна компетентність не завжди розглядається як цілісний результат професійної підготовки, а її формування має фрагментарний характер, попри наявність у навчальних планах дисциплін країнознавчого, культурологічного та комунікативного спрямування, що й визначає наукову доцільність представленої роботи.

Саме тому актуалізується роль крос-культурної компетентності як складової змісту професійної підготовки бакалаврів з міжнародних відносин, що передбачає впровадження елементів предметно-мовного інтегрованого навчання та системи інноваційних педагогічних технологій; створення міжкультурного освітнього середовища закладу вищої освіти як простору постійної крос-культурної взаємодії.

Тема дисертації є актуальною з огляду на низку взаємопов'язаних чинників. По-перше, сучасні процеси глобалізації, інтеграції України до європейського й світового освітнього та політичного простору зумовлюють зростання ролі міжкультурної взаємодії у професійній діяльності фахівців міжнародної сфери. По-друге, крос-культурна підготовка фахівців набуває особливого значення в умовах повномасштабної війни в Україні, коли значно

розширилися міжнародні контакти держави, активізувалися дипломатична діяльність, міжнародна гуманітарна співпраця та взаємодія з урядовими й неурядовими організаціями різних країн. Це висуває нові вимоги до професійної підготовки майбутніх бакалаврів з міжнародних відносин, які мають бути готовими до ефективної міжкультурної комунікації, толерантної взаємодії та роботи в умовах культурного різноманіття. По-третє, сучасні освітні стандарти вищої освіти України, рекомендації Ради Європи та міжнародні підходи до підготовки фахівців орієнтують заклади вищої освіти на формування ключових компетентностей, серед яких важливе місце посідає крос-культурна компетентність, розвиток якої сприяє формуванню глобального мислення, міжкультурної чутливості, відкритості до різноманіття та здатності ефективно діяти в міжнародному професійному середовищі.

Дослідження виконано відповідно до пріоритетних напрямів розвитку педагогічної науки, визначених Національною стратегією розвитку освіти України на 2022–2032 роки, Стандартом вищої освіти за спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» та узгоджується з науково-дослідними темами кафедр університетів-виконавців.

Зв'язок дисертації із науковими програмами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково дослідних робіт Національного університету біоресурсів і природокористування України, який формується у межах єдиної системи планування наукових досліджень «Наука в університетах» Міністерства освіти і науки України та затверджується Вченою радою університету відповідно до встановленого порядку планування наукової діяльності та в межах науково-дослідної роботи кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Теоретико-методичні основи навчально-виховної роботи у природоохоронних та аграрних вищих навчальних закладах» (номер державної реєстрації 0115U003561). Тема дисертаційного дослідження «Формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин» узгоджується з науковими напрямами кафедри щодо вдосконалення професійної підготовки здобувачів вищої освіти, розвитку їхніх ключових і професійних компетентностей, впровадження інноваційних освітніх технологій та підвищення якості освітнього процесу в умовах інтеграції української освіти до європейського та світового освітнього простору.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення дисертації загалом спираються на широку теоретичну базу: авторка аналізує праці вітчизняних і зарубіжних дослідників у галузі педагогічної науки, систематизує наявні підходи до крос-культурної компетентності і засоби її формування. Авторська дефініція ключового поняття «крос-культурна компетентність бакалаврів з міжнародних відносин» сформульована на основі порівняльного аналізу існуючих концепцій, що надає їй теоретичної вмотивованості. Структура роботи

відзначається логічною продуманістю, збалансованістю складових частин і підпорядкована реалізації основних завдань, що сприяло досягненню поставленої мети.

Емпіричне підґрунтя висновків є достатнім: педагогічний експеримент охоплює 365 здобувачів із трьох закладів вищої освіти (Національного університету біоресурсів і природокористування України, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка та Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна), застосовано діагностичний інструментарій: використано Cross-Cultural Competence Inventory (3CI) (Опитувальник крос-культурної компетентності), Cultural Intelligence Scale (CQS) (Шкала культурного інтелекту), а також авторські діагностичні матеріали для визначення рівня володіння англійською мовою та лінгвокраїнознавчих і соціокультурних знань студентів; а для перевірки статистичної значущості результатів використано методику вимірювання крос-культурної компетентності, розроблена науковцями Defense Equal Opportunity Management Institute, а саме Cross-Cultural Competence Inventory (Опитувальник крос-культурної компетентності). Аналіз даних, отриманих за цією методикою, проведено за критерієм Вілконсона-Манна-Уїтні.

Практичні рекомендації, сформульовані у роботі, є конкретними й методично розробленими: авторка пропонує структурно-функціональну модель формування крос-культурної компетентності, яка інтегрує мету та результати професійної підготовки, відображає взаємозв'язок її складників (змісту, методів, технологій і результатів), забезпечує їхню узгоджену взаємодію та цілісність процесу формування компетентності, розробляє імітаційні та ситуаційні ігри, тренінги, які адаптуються під рівень студентів і об'єднуються в серії воркшопів, кейси для розвитку крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин. Загалом рекомендації є практичними для впровадження в освітню практику закладів вищої освіти, однак потребують подальшої верифікації в ширшому дослідницькому контексті.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності у цілому. Дисертація Олени Миколаївни Туріциної за своїм змістом повною мірою відповідає Стандарту вищої освіти за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

Ця дисертація представляє собою завершену наукову працю, яка підтверджує наявність особистого внеску здобувачки в науковий напрям педагогічних наук, галузь знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки».

Матеріал подано в класичному стилі, використовуючи загальноприйняту термінологію. Дисертація включає вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел (263 найменувань, (з них 105 іноземними мовами), додатки. Загальний обсяг дисертації становить 303 сторінки. Робота містить 20 таблиць і 6 рисунків.

Вступ відповідає стандартній структурі дисертаційного дослідження і містить усі обов'язкові складники: актуальність, суперечності, тему, зв'язок з науковими програмами, об'єкт, предмет, мету, завдання, методи, теоретико-методологічну основу, наукову новизну, практичне значення, експериментальну базу, апробацію, публікації, структуру роботи. Логіка викладу загалом дотримана – від обґрунтування актуальності до конкретизації наукового внеску.

Об'єкт і предмет сформульовані коректно, між ними є логічний зв'язок. Предмет звужує об'єкт через конкретизацію педагогічних умов формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин. Мета загалом відповідає предмету і містить такі акценти, як «наукове обґрунтування» і «експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин», а також охоплює моделювання зазначеного процесу в системі професійної підготовки у закладах вищої освіти. П'ять завдань загалом охоплюють логіку дослідження від теоретичного аналізу до експериментальної перевірки. Методологічна основа ґрунтується на таких аспектах: зміст поняття крос-культурної компетентності, визначення і співвідношення термінів «міжкультурний», «полікультурний», «мультикультурний» та «крос-культурний», роль крос-культурної компетентності в професійній підготовці бакалаврів з міжнародних відносин, структура та рівні сформованості крос-культурної компетентності, методологічні підходи і принципи формування крос-культурної компетентності, педагогічні умови формування крос-культурної компетентності, інструменти вимірювання крос-культурної компетентності. По кожному аспекту наведено по 7–15 імен авторів.

У вступі детально висвітлено наукову новизну: чітко структуровано за рубриками «вперше визначено», «розроблено», «уточнено», «набули подальшого розвитку». Практичне значення розкрито докладно і конкретно: розроблено та впроваджено цілісне навчально-методичне забезпечення професійної підготовки бакалаврів з міжнародних відносин, спрямоване на формування їхньої крос-культурної компетентності; розроблено комплекс імітаційних і рольових ігор, тренінгових програм і навчальних кейсів, які забезпечують моделювання реальних ситуацій професійної міжкультурної взаємодії; створено та організовано функціонування студентського наукового гуртка, а також дискусійних і комунікативних платформ, що забезпечують розширення міжкультурного досвіду здобувачів освіти та сприяють розвитку крос культурної компетентності в умовах інтерактивної взаємодії. Вступ демонструє широку обізнаність авторки з вітчизняною та зарубіжною науковою літературою – список джерел (263 найменування, 105 англomовних) свідчить про серйозну дослідницьку роботу. Нормативно-правова база підібрана системно і вмотивовано. Практичне значення підкріплене реальними актами впровадження у трьох ЗВО.

Розділ 1 «Теоретичні основи формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин» охоплює три підрозділи: крос-культурна компетентність в умовах полікультурної освіти, сутність поняття «крос-культурна компетентність бакалаврів з міжнародних відносин», формування крос-культурної компетентності в практиці професійної підготовки бакалаврів з міжнародних відносин. Логічна послідовність загалом дотримана. Розділ свідчить про широку обізнаність авторки у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі й містить оригінальні авторські конструкти.

Підрозділ 1.1 «Крос-культурна компетентність в умовах полікультурної освіти» надає уявлення про існуючі в світовій освітній практиці підходи до полікультурної освіти, проілюстровані конкретними авторами та визначеннями. Однак, варто було б узагальнити наведені підходи, наприклад, у формі таблиці.

Підрозділ 1.2 «Сутність поняття «крос-культурна компетентність бакалаврів з міжнародних відносин» розкрито через детальний аналіз понять «крос-культурна компетентність» і «культурний інтелект», які, безумовно, відіграють визначальну роль у формуванні професійних якостей бакалаврів з міжнародних відносин. Таблиця 1.1 є цінною систематизацією міжкультурної, мультикультурної та крос-культурної компетентностей.

Підрозділ 1.3 «Формування крос-культурної компетентності в практиці професійної підготовки бакалаврів з міжнародних відносин» містить аналіз особливостей підготовки бакалаврів за галуззю знань 29 «Міжнародні відносини» та спеціальністю 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» в ЗВО України. У фокусі аналізу – формування їх крос-культурної компетентності. Авторкою розкрито шляхи, за якими крос-культурна компетентність виступає системоутворювальним компонентом професійної підготовки бакалаврів з міжнародних відносин.

Розділ демонструє широку і глибоку джерельну базу, з якої значна частина – іноземні джерела. Розділ має міцну теоретичну основу. Водночас окремі положення потребують уточнення, про що йтиметься у розділі зауважень.

Розділ 2 «Методологічні та методичні основи формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин» є концептуальним ядром роботи. За обсягом і тематичним охопленням розділ є найбільш насиченим у роботі. Структурно він складається з чотирьох підрозділів: методологічні підходи і принципи формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин; педагогічні умови формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин; структурно-функціональна модель формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин; реалізація педагогічних умов формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин.

Логіка побудови в цілому зрозуміла й послідовна. Авторка характеризує методологічні підходи і наводить класифікацію принципів формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин, представлену у табл. 2.1. У розділі представлено педагогічні умови формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин. Цінними структурними елементами є таблиця 2.2, в якій представлено результати компаративного аналізу змісту педагогічних умов формування крос-культурної компетентності, та таблиця 2.3, в якій наведено результати експертного ранжування педагогічних умов формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин та визначення коефіцієнтів їх вагомості.

У підрозділі 2.3 дисертанткою представлено структурно-функціональну модель формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин (рис. 2.1), що є цінним доробком даного дослідження.

Цей розділ демонструє чимало позитивних аспектів. По-перше, з метою визначення ефективності та доцільності запропонованих педагогічних умов формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин було здійснено науково-педагогічну експертизу, спрямовану на комплексну оцінку їх змістової, організаційної та результативної складових. По-друге, Оленою Миколаївною Туріциною було розроблено інструментарій та критерії експертного оцінювання, визначено коефіцієнт вагомості кожної педагогічної умови. Таблиця 2.3 є зручним і наочним узагальненням здійсненого експертного ранжування. По-третє, процедура відбору педагогічних умов через експертне ранжування є правильним методологічним кроком, який засвідчує прагнення авторки до верифікації власних рішень. На основі проведеного експертного ранжування Олена Миколаївна Туріцина визначає провідні педагогічні умови формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин. Підрозділ 2.4 висвітлює зміст, форми та технології професійної підготовки бакалаврів з міжнародних відносин. Вагомим доробком авторки є тематика самостійної роботи студентів, спрямована на формування крос-культурної компетентності (таблиця 2.4). Відзначимо як позитивний аспект представлене змістово-процесуально забезпечення крос-культурної спрямованості іншомовної компетентності у таблиці 2.5. Важливим фактом є те, що авторкою розроблено зразки імітаційних і ситуаційних ігор, тренінгів та кейсів, які наведені у Додатках Г–Е. Окремо представлені теми для роботи студентського наукового гуртка (Додаток Ж). Водночас окремі методологічні рішення потребують додаткового обґрунтування, про що йтиметься у розділі зауважень.

Розділ 3 «Експериментальна перевірка ефективності формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин» є найбільш практично значущим у структурі дисертації. Він охоплює три логічно пов'язані підрозділи: структурні компоненти, показники та рівні сформованості крос-культурної компетентності бакалаврів

з міжнародних відносин, організацію, етапи та діагностично-процесуальні засади дослідження крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин та аналіз результатів педагогічного експерименту.

Характеризуючи структурні компоненти крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин, авторка аналізує сучасні підходи зарубіжних науковців, виокремлюючи самостійні структурні елементи. Позитивним є те, що дисертанткою представлено характеристику рівнів сформованості крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин за визначеними компонентами та показниками у таблиці 3.1.

Підрозділ 3.2 містить опис та аналіз експериментального дослідження, метою якого було оцінювання ефективності запропонованої моделі формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин та визначення її впливу на рівень сформованості міжкультурної обізнаності, комунікативних умінь і професійної готовності студентів до міжнародної взаємодії. Структура педагогічного експерименту охоплювала підготовчий, констатувальний, формувальний та контрольний етапи.

У таблиці 3.2 наведено узагальнену систему компонентів крос-культурної компетентності, критеріїв та інструментів її діагностики, імplementована під час дослідження.

Розділ написано академічною мовою, із загалом коректним використанням педагогічної термінології, демонструє високий рівень науково-методичної розробленості: дослідження має логічну структуру, ґрунтується на сучасних методологічних підходах, використовує міжнародно визнаний діагностичний інструментарій і комплексний підхід до оцінювання крос-культурної компетентності, містить 13 таблиць і 5 рисунків, які підтверджують проходження всіх етапів дослідження.

Цей розділ має низку безперечних переваг:

Чітка логіка організації педагогічного експерименту: послідовно визначено експериментальну та контрольну групи, обґрунтовано вибір бази дослідження, описано мету, завдання, етапи експерименту та умови його проведення. Це забезпечує цілісність методичного задуму.

Методологічне обґрунтування дослідження: авторка спирається на загальновизнане трактування педагогічного експерименту, визначає його функції та місце у перевірці гіпотези, що свідчить про відповідність сучасній методології педагогічних досліджень.

Чітке формулювання мети і завдань експерименту та системність його побудови. Завдання логічно впливають із поставленої мети та охоплюють усі етапи експериментальної роботи. Виділено підготовчий, констатувальний, формувальний і контрольний етапи, для кожного визначено зміст, функції та очікувані результати.

Застосування комплексного діагностичного інструментарію: використано поєднання анкетування, тестування, експертного оцінювання, педагогічного спостереження та аналізу навчальної діяльності, що сприяє підвищенню достовірності результатів.

Використання міжнародно визнаних психодіагностичних методик: обґрунтовано застосування Cross-Cultural Competence Inventory (3CI), Cultural Intelligence Scale (CQS), а також стандартизованих мовних тестів, що підсилює наукову валідність дослідження.

Застосування комплексного підходу до оцінювання компетентності. Досліджуються когнітивний, емоційно-ціннісний, діяльнісний та саморегулятивний компоненти крос-культурної компетентності, що відповідає сучасному компетентнісному підходу.

Практична спрямованість: передбачено можливість використання результатів діагностики для вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин.

Водночас окремі положення потребують уточнення, про що йтиметься у розділі зауважень.

Висновки дисертації структуровані відповідно до логіки дослідження і охоплюють п'ять основних пунктів, що відповідають задачам, визначеним у вступі. Обсяг – сім сторінок – є прийнятним для роботи такого масштабу. Загалом, висновки написані зрозумілою науковою мовою, містять конкретні кількісні показники експерименту та окреслюють перспективи подальших досліджень.

Незважаючи на деякі огріхи, висновки мають кілька безперечно позитивних рис. Висновки послідовно відображають результати виконання всіх поставлених завдань: від аналізу теоретичних засад проблеми до експериментальної перевірки ефективності запропонованої методики. Висновки чітко відображають наукову новизну та комплексно представляють результати дослідження. Відзначимо, що висновки викладено за логікою наукового дослідження: аналіз проблеми; теоретичне обґрунтування; моделювання; визначення структури компетентності; експериментальна перевірка; перспективи подальших досліджень. Представлено цілісну систему формування крос-культурної компетентності, що включає: педагогічні умови; модель; сучасні методи й технології навчання (CLIL, проєктні технології, кейс-метод, портфоліо, тренінги тощо); систему оцінювання результатів. Кожна педагогічна умова не лише сформульована, а й пояснено її роль у процесі формування крос-культурної компетентності, що підвищує методичну цінність дослідження. Ефективність запропонованої моделі підтверджена результатами педагогічного експерименту із наведенням кількісних показників змін у контрольній та експериментальній групах, що забезпечує доказовість отриманих висновків. Наголошується на практичній спрямованості дослідження. Отримані результати можуть бути використані у професійній підготовці бакалаврів з міжнародних відносин, модернізації освітніх програм, розробленні навчально-методичного

забезпечення та впровадженні сучасних педагогічних технологій. Висновки базуються на інтеграції компетентнісного, системного, діяльнісного, аксіологічного, особистісно-орієнтованого та синергетичного підходів, що відповідає сучасним тенденціям педагогічної науки. Визначено перспективи подальших досліджень. Авторка окреслює напрями розвитку проблематики, пов'язуючи їх із цифровою трансформацією освіти та інтернаціоналізацією освітнього простору, що демонструє наукову перспективність дослідження.

Висновки є змістовними, логічно структурованими та відповідають завданням дослідження, однак потребують редакційного вдосконалення.

Наукова новизна та достовірність наукових положень, обґрунтованих за результатами дослідження. Наукова новизна дисертаційного дослідження визначається сукупністю теоретичних і практичних результатів, отриманих авторкою.

Вперше визначено, обґрунтовано та експериментально перевірено комплекс педагогічних умов формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин (забезпечення крос-культурної складової змісту професійної підготовки; упровадження елементів предметно-мовного інтегрованого навчання та системи інноваційних педагогічних технологій; створення міжкультурного освітнього середовища закладу вищої освіти як простору постійної крос-культурної взаємодії), спрямований на формування емоційно-ціннісного, когнітивно-пізнавального, діяльнісно-поведінкового та саморегулятивного компонентів і досягнення визначених рівнів її сформованості; розроблено структурно-функціональну модель формування крос-культурної компетентності, яка інтегрує мету та результати професійної підготовки, відображає взаємозв'язок її складників (змісту, методів, технологій і результатів), забезпечує їхню узгоджену взаємодію та цілісність процесу формування компетентності; схарактеризовано її блоки (методологічно цільовий, змістово-процесуальний, діагностично-результативний), що забезпечують поетапність формування та діагностику компетентності.

Уточнено зміст поняття «крос-культурна компетентність» та представлено авторське визначення поняття «крос-культурна компетентність бакалаврів з міжнародних відносин» – інтегративна професійно-особистісна характеристика, що охоплює систему цінностей, знань, комунікативних умінь і моделей поведінки та відображає здатність до ефективної професійної взаємодії в полікультурному середовищі; змістово представлена лінгвістичним, етичним, соціально-комунікативним, психологічним і професійно-прикладним аспектами); конкретизовано структуру, компоненти, показники та рівні сформованості крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин.

Набули подальшого розвитку методи і технології професійної підготовки бакалаврів з міжнародних відносин шляхом упровадження інтерактивних, імітаційно-ігрових, кейс-орієнтованих і тренінгових технологій, а також технологій предметно-мовного інтегрованого

навчання (CLIL), що забезпечують моделювання ситуацій професійної міжкультурної взаємодії.

Значення отриманих дослідницьких результатів для науки і практики освітньої діяльності. Теоретичне значення дисертації полягає в уточненні сутності поняття «крос-культурна компетентність»; збагаченні понятійно-категоріального апарату педагогічної науки авторською дефініцією крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин; конкретизації її структури, компонентів, показників і рівнів сформованості; у розвитку методів і технологій професійної підготовки, таких як інтерактивні, імітаційно-ігрові, кейс-орієнтовані та тренінгові технології, а також технології CLIL, що забезпечують моделювання ситуацій професійної міжкультурної взаємодії.

Практичне значення полягає у розробленні та впровадженні цілісного навчально-методичного забезпечення професійної підготовки бакалаврів з міжнародних відносин, спрямованого на формування їхньої крос-культурної компетентності. Запропоновані матеріали можуть бути використані під час розроблення навчально-методичного забезпечення (навчально-методичних посібників, силабусів, робочих програм навчальних дисциплін), а також у процесі оновлення та реалізації освітньо-професійних програм спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з метою забезпечення формування здатності здобувачів освіти до ефективної міжкультурної професійної взаємодії.

Повнота висвітлення основних наукових результатів у публікаціях. Основні наукові результати дисертаційного дослідження Олени Миколаївни Туріциної висвітлено у 7 публікаціях, що відповідає вимогам до робіт на здобуття ступеня доктора філософії. Теоретичні положення, авторські концептуальні конструкти та результати педагогічного експерименту відображені у 5 статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях України з педагогічних наук, та 2 статтях, опублікованих у зарубіжних наукових виданнях (одна з них у виданні, яке індексується у міжнародній наукометричній базі даних Scopus); 4 з опублікованих статей є одноосібними, що засвідчує здатність авторки до самостійного наукового пошуку. Зазначені статті розкривають ключові аспекти дисертації: понятійно-категоріальний апарат крос-культурної компетентності, її структуру та рівні сформованості, особливості диференціації термінології в контексті формування крос-культурної компетентності, а також особливості полікультурної освіти в сучасному освітньому просторі.

Апробацію результатів дослідження здійснено через участь у наукових конференціях різного рівня, що підтверджується 29 публікаціями тез доповідей. Це свідчить про активну участь авторки в науковому дискурсі та своєчасне оприлюднення проміжних результатів роботи. Водночас, слід зазначити, що серед фахових публікацій відсутні статті у виданнях,

які індексуються в міжнародній наукометричній базі даних Web of Science, що може розглядатися як напрям подальшої публікаційної активності авторки.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Після аналізу звіту про подібність, отриманого в результаті перевірки дисертації на текстові співпадіння, можна стверджувати, що дисертація Олени Миколаївни Туріциної є продуктом її власних досліджень і не містить слідів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати та тексти інших авторів супроводжуються відповідними посиланнями на джерело.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому, позитивно оцінюючи роботу, можна відзначити такі дискусійні моменти:

1. Характеризуючи методологічні підходи і принципи формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин, варто було б розглянути провідні принципи підготовки бакалаврів з гуманітарних наук, які існують у світовій практиці. Було б доцільно навести методологічні підходи, які застосовуються в європейських та американських закладах вищої освіти при підготовці фахівців з міжнародних відносин.

2. Підрозділ 2.4 містить детальний опис особливостей формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин. У підрозділі висвітлено зміст, форми та технології професійної підготовки бакалаврів з міжнародних відносин. Однак чітке співвідношення між педагогічними умовами формування крос-культурної компетентності та зазначеними особливостями не витримане.

3. Тематика тем для роботи студентського гуртка «Переклад спеціальних текстів» мала б включати теми з акцентом на переклад не лише англійської мови, а й української мови, адже крос-культурна компетентність означає виведення української мови на міжнародну арену, а не лише адаптацію українських фахівців до культур світу.

4. Відсутня узагальнююча порівняльна характеристика моделей: у тексті згадуються численні автори (Д. Деардорф, К. Ерлі, С. Анг, П. Спітцберг, М. Байрам тощо), але не здійснюється їх системне порівняння. Складно простежити відмінності між моделями. Доцільно було б подати порівняльну таблицю, де буде відображено: компоненти компетентності; спільні риси моделей; відмінності; переваги авторської структури. Після огляду літератури автор одразу переходить до власної структури. Логічний перехід виглядає недостатньо аргументованим. Перед представленням власної моделі варто сформулювати окремий узагальнювальний висновок щодо виявлених прогалин існуючих підходів.

5. Оскільки дослідниця розглядає феномен «крос-культурна компетентність бакалаврів з міжнародних відносин» як інтегративну професійно-особистісну характеристику, що охоплює систему цінностей, знань, комунікативних умінь, моделей поведінки та здатність

до ефективної професійної взаємодії в полікультурному середовищі, с. 217 дисертації, тому, на нашу думку, робота значно б виграла за умови більшої інформаційної насиченості блоків структурно-функціональної моделі формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин (с. 118, рис. 2.1), зокрема відображення етапів формування, розширення взаємозв'язків структурних елементів, відображення навчально-методичного забезпечення тощо.

6. Враховуючи іншомовну спрямованість дисертації, доречним вбачається створення дисертанткою словника основних термінів з проблеми дослідження, особливо, враховуючи той факт, що дисертантка досконало володіє іноземними мовами. Такий словник-тезаурус був би надзвичайно корисним науковцям в їх подальших дослідженнях.

Загальний висновок. Дисертація на тему: «Формування крос-культурної компетентності бакалаврів з міжнародних відносин» виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням. Сукупність її теоретичних та практичних результатів вирішує поставлене наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка». За актуальністю, глибиною наукових досліджень, рівнем наукової новизни та практичного значення дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка Туріцина Олена Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 011 «Освітні, педагогічні науки».

Офіційний опонент начальник кафедри іноземних мов Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, доктор педагогічних наук, професор Ігор БЛОЩИНСЬКИЙ